

בפטור שותפות גוי בהאם ובהעובר

הלוקח עובר חמורו של עובד כוכבים וכו' שנאמר בישראל ולא באחרים. ועיין תוס' דיש ב' פטורים מב' קראי חד כשיש שותפות נכרי בהאם וחד כשיש שותפות נכרי בהולד. והגרי"ז העיר דהרמב"ם הלכות בכורות פרק ד' הלכה ב' מבואר דליכא ב' קראי ושותפות בהאם ובהולד נלמד מחד קרא. ונראה לי בדעת תוס' דהפטור של שותפות באם והפטור של שותפות בולד הם חלוקים בעיקר יסוד דינם, דשותפות האם הוא הפקעה בעיקר הצווי של בכור דצווי התורה הוא על מי שיש לו בהמה נקבה, דהוא מצווה להקדיש הולד הבכור הנולד ממנה ועל זה יש פטור דאם יש לנכרי שותפות בהאם אז לא נצטווה הישראל על הקדשת בכורות, משא"כ הפטור בשותפות נכרי על הולד הוא דאף אם נצטווה להקדיש הבכורות כיון דהוא הבעלים על האם מ"מ אין להולד שיש בה שותפות עכו"ם דין בכור והוי כנקבה דלא שייך דין בכור כשיש שותפות עכו"ם ולא נתקדש הולד, ואף לר' יהודה לא שייך שום קדושה אפי' קדושת בכור בעל מום ומותר בגיזה ובעבודה כדאיתא בדף ט: ומובא בתוס' כאן ד"ה ונותן חצי דמיו, רק לר"י עכ"פ יש דין מתנת כהונה ולרבנן כיון דלא שייך שום קדושה אין בה דין מתנת כהונה ג"כ. ובתוס' דף ג: כתב בשם ר"ת דהא דמבואר שם דאסור להפקיע הבכור ע"י למכור לעכו"ם הוא רק למכור העובר ולא למכור האם וצ"ב החילוק. ולפי דברינו מבואר היטב דבמכירת הבכור הוא מפקיע מצוות בכור דכיון דהאם שלו יש מחייב והוא מפקיע המצוה, משא"כ במכירת האם אין זה הפקעה דליכא מחייב כלל בכה"ג. ודומה לזה אם אחד משתף נכרי בביתו אין זה הפקעה ממצות מזוזה דליכא מחייב, משא"כ אם הוא מקלקל הפתח באופן שלא יהיה ראוי למזוזה זה נחשב מפקיע המצוה.

והעיר המהרי"ט אלגזי דכמו לרבנן אם יש שותפות עכו"ם באם או בעובר פטור וצריך שבין האם ובין העובר יהיה כולו להישראל כמו כן לר' יהודה עכ"פ בעינן שיהיה לישראל חלק בין בהאם בין בהעובר אבל אם או האם או העובר הוי כולו להעכו"ם פטור אף לר"י דלא פליגי אלא בשותפות, ולכן לא פליגי ר"י ארישא בלוקח עובר חמורו של הגוי כיון דשם הבהמה כולה להגוי. והק' המהרי"ט אלגזי דא"כ במקבל בהמה מן העכו"ם דמבואר לקמן דר' יהודה פליג על זה ג"כ הא האם הוי כולו להגוי ובכה"ג לא פליגי ר' יהודה, ותי' דכיון דמקבל הבהמה מן הגוי יש לו להישראל הקנאה בגוף הבהמה להולד וכמו דקל לפירותיו וחשיב שותף בהאם, עיי"ש שפלפל בזה אם זה חשיבא שותפות בהאם או כיון דאין הקנין אלא לגבי הולד לא חשיבא שותפות בהאם. ועיין עוד בנצי"ב במרומי שדה ובחזון איש שפלפלו בזה, והם סברי דאם ההקנאה באם הוא רק לגבי ולד זה לא נקרא קנין בהאם, אלא מקבל מיירי דיש איזה זכות בהאם. ובאמת כבר קדמם השיטה מקובצת אות ג' בשם תוס' חיצוניות דהקשה דאם כל האם של הגוי מודה ר' יהודה ותי' דמיירי שיש גם זכות בהאם, (ועיין בהאחרונים שהק' מהס"ד בגמ' דף ב' ע"ב לא היה שנתן בהמה מעברתא לפיטומא ואכמ"ל).

אבל היד דוד והשואל ומשיב מהדורא תנינא חלק ג' סי' קי"ב הק' על עיקר ההנחה של המהרי"ט אלגזי דמנ"ל להשוות ר' יהודה ורבנן, דלרבנן דבעי כל בעלות ישראל בזה יש חידוש דלא זו בלבד דצריך שיהיה כל העובר לישראל יש גם דין דבעינן כל האם להישראל, אבל לר' יהודה דסגי במקצת מהיכי תיתי דבעינן גם אם. אבל כאמור השטה מקובצת כתב כהמהרי"ט אלגזי וכן הנצי"ב והחזון איש, וכן משמע בגמ' דרק הגווי דהמשתתף לו הוא דלא כר' יהודה אבל הלוקח עובר חמורו משמע דיכול להיות כר' יהודה. ונראה דהיד דוד והשואל ומשיב סבר דהכל הוי פטור א' והדין דצריך גם את האם להיות כולו לישראל הוא דאף שותפות בהאם מונע הבכור, ולכן ר' יהודה דסובר דלא בעינן כולו ישראל א"כ מהיכי תיתי דצריך האם בכלל שיהיה ישראל. אבל לפי דברינו דהוי ב' פטורים האם משום דליכא מחייב והולד משום דליכא בכור, א"כ גם לר' יהודה יש ב' פטורים אלא דסברי דמקצת מספיק ולכן בעי שותפות ישראל גם בהאם.

ונראה דיש עוד נפק"מ, דהנה אף לר' יהודה דלא פטר בשותפות עכו"ם מ"מ כשיש שותפות עכו"ם בהעובר אין להעובר שום קדושת בכור, וכל דין בכור הוא ליתנו לכהן. ואין לה אפי' קדושת בכור בעל מום דהיינו שאין שום איסור גיזה ועבודה, וכמבואר בתוס' כאן על הא דמעלה אותה בדמים ונותנו לכהן. ומקור דבר זה הוא לקמן דף ט' ע"ב דילפינן מקרא. ורש"י כתב דאין לה קדושת הגוף הואיל וחציה לעכו"ם פטור מן הבכור, וזה אף לר' יהודה דחייב בכור. וכוונת רש"י דהחייב בכור הוא רק הדין מתנת כהונה של הבכור

אבל הדין קדושה של הבכור יש פטור אבל חזינן דיסוד למה אין בה קדושה הוא משום הפטור. והגרי"ז העיר דבתמורה דף י"א ע"ב יליף מהא דהקדיש חד אבר אין בה איסור גיזה ועבודה, ולכא' יש ראי' מזה דאין זה משום הפטור אלא דיש דין בקדושת הגוף שא"א לחול על חד אבר. אבל מרש"י משמע דהוא משום הפטור. ויש לעיין לר' יהודה אם יש שותפות גוי בהאם, דאם נאמר כהגרי"ז דהוא דין דאין קדושת הגוף לחצאין אז אם יש שותפות בהאם אין זה קדושה לחצאין ולכן לר' יהודה יתקדש הבהמה. אבל לרש"י דהוא משום הפטור אז תלוי אם הפטור של שותפות האם הוא אותו דין של שותפות העובר א"כ גם בשותפות האם לא יחול שום קדושה, משא"כ אם הפטור בשותפות האם הוא מהמחייב א"כ לר' יהודה דלא ס"ל הפטור מסתברא דיתקדש העובר אם יש שותפות בהאם.

בהאיסור למכור בהמה גסה לגוי

והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי. ופי' רש"י משום דעושה בה מלאכה בשבת. ובגמ' איתא בלוקח דמייתי לה לקדושה ופי' רש"י שתהא שומרת שבת, ותוס' הוסיף דגם כשהגמ' אמר דהמוכר משום דקא מפקע מקדושה הפי' גם כן שעכשיו לא תהא שומרת שבת. והק' השיטה מקובצת הא אין אנו אחראין כלל שבהמת עכו"ם תשמור שבת, והא דאסור למכור הוא גזרה משום שאלה ושכירות ונסיוני וכדאיתא בעבודה זרה דף י"ד. והנצי"ב בספרו מרומי שדה סבר דסוגיין פליגי על סוגיא דעבודה זרה, וסוגיין סבר דהאיסור הוא משום דיש ענין שהבהמות ישמור שבת, ובזה מבואר למה רק כאן חקר הגמ' אם יכול למכור עובר ולא במקומה בעבודה זרה, דאם האיסור גזרה משום שאלה ושכירות ונסיוני זה לא שייך בבהמות קטנות כגון עגל ומדחזינן דגם הם אסור בהכרח אמרינן לא פלוג וגם עובר בכלל, אבל בסוגיין דהאיסור הוא דהבהמה עובדת אף עגל יכולה להיות עובדת ולכן שפיר בעיא אם עובר מותר משום דלא שייך מלאכה כלל.

בהא דבן בתירה מתיר בסוס ובחי נושא את עצמו

בן בתירה מתיר בסוס. ופי' רש"י משום דסתם סוס לרכיבה עומד והרוכב בשבת אינו אלא משום שבות דחי נושא את עצמו עכ"ל. והגרי"ז הביא קושיא בשם הגר"ח דמי' בדק את כל כיסי הנכרי לראות שאין שם חפצים דאם יש להנכרי שום חפץ בכיסו אז יש מלאכה דאורייתא על רכיבת סוס והניח בצ"ע, והא דפשיטא ליה להגר"ח דאף דאמרינן חי נושא את עצמו לגבי האדם ולגבי בגדיו מ"מ לגבי מה שהוא נושא לא אמרינן חי נושא את עצמו מקורו הוא מגמ' ריש פרק נוטל (דף קמא:) דמבואר כן עיי"ש, וכן איתא בשיעורי ר' משולם דוד הלוי.

ובעיקר ענין של חי נושא את עצמו התוס' פרק המצניע דף צ"ד הק' דמה הפטור הא חייב אף אם הוא יותר קל, וא"א לפטור משום שנים שעשאו דהוי זה יכול וזה אינו יכול, עיין שם מה שתיירץ. והגר"ח תי' דרק כששניהם עושים מלאכה והפטור הוא דבעינן שא' יעשה מלאכה אז כל שא' יכול וא' אינו יכול חייב, אבל אם א' עשה מקצת מלאכה אז יש פטור אף אם הוא יכול לעשות הכל. וכשחי נושא את עצמו על מה שהוא נושא את עצמו זה אינו מלאכה כלל דאין כאן מלאכה לישא את עצמו וממילא יש פטור שעושה מקצת מלאכה.

בענין איסור קבלת שבועה מן הגוי

תוס' ד"ה אסור לאדם שיעשה שותפות. התוס' הביא מחלוקת רשב"ם ור"ת אם יכול לקבל שבועה, דהרשב"ם סבר דכ"ש שאינו יכול לקבל השבועה, והר"ת סבר דמותר, והביא ראי' מאבוא בר איהי תיתי לי דלא עבדי שותפות עם עבודת כוכבים ואי אסור מאי רבותיה, וצ"ב מאי קאמר הא שמואל סבר דאסור. ועיין רא"ש סנהדרין ור"ן סוף פרק קמא דעבודה זרה והר"ן על סנהדרין שם וגם הריטב"א שם מגילה כ"ח, ומשמע דהם מפרשי דכוונת ר"ת דכל האיסור אינו מעיקר הדין אלא מדת חסידות וכיון שכן לכתחלה להשתתף אסור אבל כשהוא כבר חייב שבועה בכה"ג לא גזרו, והביא ראי' מאבוא בר איהי דכל האיסור הוי מדת חסידות דחזינן דשאר העולם לא היו נזהרים בה. והרא"ש ביאר ראיית ר"ת דאם אסור לקבל שבועה למה אסר שותפות הא בלא"ה כשיבא לידי שבועה לא יקבל השבועה. וטעם ההיתר הוא משום דמציל מידם והביא דוגמא לזה דיכול לגבות מלוה על פה לפני אידיהם מפני שהוא מציל מידם. והר"ן ביאר

דכל איסור שבועה הוא דרבנן ולכן לא גזרו במקום פסידא, וכע"ז כתב הסמ"ע סוף סי' קע"ו. והאגרות משה יורה דעה חלק א' סי' ע"ד סבר דאיסור להשביע גוי הוא איסור דאורייתא וכמבואר ברמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ה' הלכה י"א וכן בספר המצוות מצוה י"ד וכן בספר החינוך מצוה פ"ז, וביאר האגרות משה דזהו רק אם רוצה שישבע אבל כאן באמת הוא רוצה שיודה ואין זה לא ישמע על פיך דהוי דבר שאינו מתכוין, אבל אם הוא משביעו בשם ע"ז שלו על להבא הוי איסור דאורייתא. ודעת הרא"ש כאן ובפ"ז דסנהדרין כר"ת דמותר וכן הוא מסקנת הר"ן בע"ז (דף ז. בדפי הרי"ף) וגם דעת הרמב"ן שם מבואר כן, וכן הוא בשו"ע חושן משפט סוף סי' קע"ו. אבל הרמב"ם בסה"מ קאמר בהדיא דאסור מדאורייתא והביא כן מן המכילתא.

בענין איסור שותפות עם הגוי ובענין העבודה זרה של הגויים בזמן הזה

אסור לאדם שיעשה שותפות עם הגוי. עיין ר"ן סוף פ"ק דעבודה זרה שהביא מהרמב"ן דכל האיסור הוא מדת חסידות, וראי' לזה ממס' מגילה דף כ"ח תיתי לי דלא עביד שותפות עם הגוי ש"מ דהוי מדת חסידות, וכן כתב הריטב"א במס' מגילה שם.

ובמ"ש התוס' דמותר בזמן הזה משום דלא אשכח דגויים הוזהרו לתשתתף שם שמים עם דבר אחר, דעת כמה אחרונים דכוונתו דהגויים בזמן הזה שהם הנוצרים אינם עובדים עבודה זרה אלא בשיתוף ועבודה כזו מותר לבני נח, וכן נתבאר מהדרכי משה סי' קנ"א והש"ך שם והפי' מעדני יום טוב על הרא"ש שם בסנהדרין וגם בעולת תמיד אורח חיים סי' קנ"ו. אבל עיין פתחי תשובה סי' קמ"ז דהביא דעת כמה אחרונים דסברי דאין זה כוונת תוס', הלא הם שערי אפרים סי' כ"ד והובא ברע"א אורח חיים סי' קנ"ו, ומעיל צדקה סי' כ"ב, והפרי מגדים סי' ס"ה שפתי דעת סוף סעיף י"ד, והחת"ם סופר על הגליון שולחן ערוך יורה דעה סי' קנ"ו, והנו"ב תנינא יורה דעה סי' קמ"ח מבין המחבר והחזון איש, וכולם סברי דאין חילוק בין נצרות לשאר עבודה זרה, דהא כל עבודה זרה שישראל נהרג עליה בן נח מוזהר עליה, ולא חילק הרמב"ם בזה בהלכות מלכים כלל. אבל לגבי הפי' בתוס' נחלקו, דהמעיל צדקה והנודע ביהודה ועוד פי' כוונת תוס' שבשבעה שלהם אין מזכירים כלל השם של ע"ז שלהם [דהיינו אותו האיש] רק הקדושים שלהם [המכונים "סיינטס" באנגלית] שאין עובדים אותם כלל, ואף שמזכיר ג"כ שם שמים [דהיינו ג-ד] מ"מ הכוונה לעושה שמים וארץ נמצא שאין הם מזכירים כלל העבודה זרה אלא ה"קדוש" וגם ג-ד, אף שאסור להזכיר ה"קדוש" שלהם וג-ד ביחד דהוי משתתף שם שמים ודבר אחר, דבר זה להזכיר שם ה' עם דבר אחר אינו נאסר אלא לישראל ולא מצינו שהוזהרו הגוים שלא לעשות כן כלל, וגם הלאו של לא תזכירו הוא לגרם שהגוי יזכיר שם הע"ז בשבועה אבל לגרם שהגוי ישתתף שם שמים עם דבר אחר אינו בכלל. והשערי אפרים והשפת אמת כאן ועוד פי' דהגוי אינו מוזהר על נשבע בשם עבודה זרה רק על עובד עבודה זרה ולכן ליכא לפני עור, והישראל מוזהר רק אם הגוי מזכיר שם העבודה זרה בפירוש, וקרוב לזה פי' החזון איש יורה דעה סי' ס"ב.

והק' האחרונים על הדרכי משה והש"ך דכל עובדי עבודה זרה מאמינים בבורא שהוא למעלה מהעבודה זרה אלא שחושבים שגם להעבודה זרה יש כח, ומ"ש נצרות מכל עבודה זרה, ועיין עולת תמיד סי' קנ"ו בזה ודבריו צ"ב. ונראה לי דהחילוק הוא דשאר עובדי עבודה זרה אף שמאמינים באלוקים הבורא הכל אין הם עובדים אותו כלל ועובדים רק להעבודה זרה שלהם. משא"כ הנוצרים הם חושבים שעובדים להבורא כל העולמים אלא שעבודה זו הוי דבר אחד עם עבודת ישו, ומצינו זה בגמ' סנהדרין דף ס"ג אלמלא וי"ו שבהעלוק נתחייב רשעיהם של ישראל כליה, ודבר כזה אינו נאסר לבני נח.

וכל הנדון הוא רק בנוגע בני נח ובנוגע לפני עור אבל בנוגע ישראל ובנוגע תערובות ויין נסך והכנסה לבית עבודה זרה וכו' אין שום חילוק בין הנוצרים ובין שאר עובדי עבודה זרה וכמבואר בכמה מקומות בראשונים ובשולחן ערוך. [ומאחר דכ"כ הרבה גדולי אחרונים לא ס"ל כן לכאורה להלכה לא קי"ל כן ולהלכה נצרות אסור אף לבני נח].